

ОМЕЛЯН ПАРТИЦЬКИЙ

(род. 1840 р., умер 20, I 1895 р.)

(Некрольог).

Омелян Партицкий родив ся в Галичині в селі Тейсароні повіту жидачівського, де его батько Йосиф був греко-католицким парохом. Усі школи перейшов у Львові. По скінченю гімназії вступив до духовного семинаря, котрий ще до недавна був одиноким розсадником інтелігенції не лише духовної але й світської в Галицкій Русі і через те займає перше місце між чинниками, які вплинули на національне відродженє австрійских Русинів взагалі. Починаючи звісною трійцею галицко-руского відродженя а кінчаючи значним числом живучих ще нині учителів гімназійських, писателів і учених галицких усі майже найвизначнійші проводирі духові галицкої Русі аж до недавного часу виходили з духовного семинаря чи то львівського чи віденьського, одні як священники, инші світскими таки людьми — а головна заслуга в тім австрійського правительства, що подбало о више образование клиру, організації семинарій, що допускала питомців при студиях теології і до світских наук, — та тих обставин, котрі прихильно настроїли були висні сфери до прибитого і Богом вже навіть, виділось, забутого відламу плебейского народу. Заслуга та полишить ся в історії навіть тоді, наколи би згадані сфери ще більше покаялись що до свого кроку, як тепер, коли слухачів теології не лише на світскі виклади з правла не пускають, але навіть по провінціо-нальних містах поміщувати думають. — Очевидно, з добром мусіли брати питомці семинарій й дещо не зовсім доброго від свого окруженя и. пр. побіч гарної віри в правду своїх пересвідчень також значну долю апріорности й догматичности, котрі вільним індуктивним дослідям світської науки хіба шкоду принести можуть. До громади тих людей, що скінчивши теологію не висвячували ся, лиш на підставі обік слуханих викладів на факультеті філософічнім пішли в учителі, належав і Ом. Партицкий. Р. 1864 здав іспит учительський з руского язика і літератури, як головного предмету, а філології грецкої і латинської, як предметів побічних і від того часу учителював аж до своєї смерти насамперед в Чернівцях, оісля в Тернополи, а вкінці у Львові з початку при рускій гімназії а відтак при учительских семинариях. Вплив особистий покійника на своїх учеників був дуже великий і тривкий, а се

мало також своє немале значінє в очах його слухачів і для предмету, котрий викладав.

Писательська діяльність Партицкого обнимає два так сказати-б круги літературної роботи: один, менше або більше звязаний з його учительською діяльністю, дидактично-педагогічний, другий мав на цілі науку с. є. чи-то популяризоване здобутків науки для земляків чи-то самостійне проясненє проблем і питань що тикались історії й сучасного побуту руско-українського народу не лише для Русинів але й для цілого ученого світа. Та позаяк годі докладно відрізнити одну групу писем від других і після них склясифікувати твори покійника, то я вкажу ралше на ті питання, до яких відносилась його писательська діяльність. При тім додати годить ся, що й робота писательська других людей як Іларіона Грабовича, Льва Сапогівського, К. Бобикевича, Вол. Масляка, Юлії Шнайдер розвилась завдяки особистому впливови Ом. Партицкого.

Поперед всего треба піднести, що Ом. Партицкий написав значне число книжок шкільних, на котрих довгі літа образувувалась руска молодіж. Суть то отєї книжки:

1) Перший словарь німецько-руский I часть р. 1866, II часть р. 1867. Була се в значній части праця збірна питомців семинарії. Перед Партицким, бо ще в р. 1864 мав приготовлювати такий словарь у Відни сов. міністерияльний Григорій Шашкевич, та його робота ніколи друком не появилась.

2) Руска читанка для нижших кляс середних шкіл р. 1871.

3) Руский буквар для шкіл людових р. 1876.

4) Руска читанка для III кляси шкіл народних р. 1879.

5) Граматика руского язика для ужитку в школах людових р. 1880. Була се з погляду чистоти бесіди і методи найлучша граматика руского язика взагалі аж до виходу Граматики Ом. Огоновського р. 1889.

6) Літографовані учебники для учеників рускої гімназії, коли в початках не було ще друкованих.

В тісній звязи з учительською діяльністю Ом. Партицкого стоїть також його редакторство Газети шкільної від р. 1875—1879 і цілий ряд педагогічно-дидактичних старий його, в тій-же часописи заміщених нпр.: Гадки про вихованє домашнє в р. 1877; Листи о вихованю в р. 1879; методичні розбори многих уступів з читанок для шкіл народних (у всіх річниках); про науку язика руского в школах з польским язиком викладовим в р. 1878 і т. и. В звязи з другим боком його писательської діяльності стоїть його горяча десятилітня робота в товаристві „Просвіта“, від заложеня товариства почавши, головне співробітництво в Правді за роки 1868—1869, уложенє „Зорі, читанки для селян і міщан“ р. 1879, редакторство „Зорі“ з р. 1889—1885 й видавництво творів творів Марка Вовчка, Бібліотеки Зорі і т. д.

Першою його роботою на поли науковім, а, мож сказати, і першим дебютом па поли письменства взагалі була його стаття: „Червоная Русь в часах пред-історичних“ (в Галичанині, додатку до Слова, з р. 1863), в котрій узнав народ Гетів за Славян і за предків нинішних галицких Русинів. В тім-же Галичанині поміщена ще його стаття про значенє назви Русь, в котрій стає приклонником т. зв. нині скандинавскої теорії. Обі статі були лише зачатками обширних студій автора над поставленими проблемами, бо справа початкової історії Руси була одинокий предмет, котрого Ом. Партицкий ціле житє не спускав з ока і котрий обробив остаточно в двох обширних студиях: „Старинна історія Галичини“ І часть, 1894 і „Скандинавщина в давній Руси“ з р. 1888. В звязи з тими студиями стоять його дрібні статі про тіж питання: 1) Уступ в Читанці для нижших клас шкіл середних п. з. „Давні звістки про наш крїй з VI. VII. і VIII. в. по Хр.; 2) стаття про початок Руси в Газеті шкільній за р. 1876.; 3) В значній части також (іменно що до мітології) — Темні місця в Слові о полку Ігореві з р. 1885.

Другою матерєю, котрою Ом. Партицкий горячо займав ся, були питання язикословні разом вже з правописними. Служили они єму з одної сторони підставою до його філологічної діяльності учительскої, з другої апаратом доказовим до гіпотез в працях історичних. І так в Правді за рік 1867 помістив він статю про етимологію і фонетику. В р. 1868 (в Правді): критику погляди на Браника про творенє нарічій і статю п. з. „Чи були коли а і є в язикі рускім?“ В р. 1869 (Правда) статю про правопись против Браника і про назви семейні у Русинів в порівнянню з иншими язиками індоевропейскими (се найлучша стаття лінгвістична Партицкого). У всіх рочниках Газети шкільної находимо його численні замітки граматичні. В р. 1884 видав „Слово о полку Ігореві“ враз з перекладом і статею про староруский акцент і ритміку Слова, а в р. 1888 надрукував в фейлетоні Діла ряд статей п. з. „В справі правописей“, в котрих заявив ся за правописею фонетчною, а в теорії бодай за т. зв. драгоманівкою.

З праць, що тикали ся питань літературних, найкрасшою є його „Провідні ідеї в пьсьмах Тараса Шевченка“ з р. 1872. Є се і до нині одинокий по можности повний реєстр думок Шевченка (хоч і уложений невідповідно, бо подано матерьял без огляду на стадії розвитку поета), а до часу виходу праці Михайла Драгоманова п. з. „Шевченко, українофіли й соціялізм“ з р. 1879 — одинокий огляд світогляду Шевченка взагалі. В Газеті шкільній помістив він огляд творів Марка Вовчка (в р. 1877) і погляд на пьсьма Юрія Федьковичв (в р. 1878.) В Зори в р. 1880 надрукував: „Пьсьма руских Галичан до М. П. Погодина

в літах 1836—1861“, а в р. 1883: „Хто був автор Слова о полку Ігореві“:

Вкінці займав ся Ом. Партицький ще й етнографією. Збиравши вже з-замолоду етнографічні матеріяли в своїм родиннім селі, помістив він у Правді за р. 1868: З уст народа: гагілки і коляди, в Газеті шкільній за р. 1877: Заговори у Русинів, а крім того з'ужиткував своє знанє етнографії в статях наукових: „Рахманський великдень“, „О народних празниках на Руси“ (Правда 1867), і на многих місцях своєї Старинної історії Галичини.

Наколи додамо до того численні статі полемічні з противниками своїх поглядів, редакторські критичні замітки на роботи своїх співробітників (іменно в переписці Зорі) і інші ще річи, котрі я не стараючись про повноту бібліографічну, задля їх дрібности поминув — то будемо мати виображенє о праці писательській Ом. Партицького. Праця як на учителя гімназьяльного, котрий ще й найважнійші свої твори видавав власним коштом на майже певне ривико, справді велика й знак великої енергії та витревалости автора. Праця його була головно наукова. Виїмку становлять хиба цікаві й горячим духом любови обвіяні очерки подорожні нпр. образки з Одесси (фейл. з Діла в р. 1887), Образи Руси Галицької (в Газеті шкільній з р. 1878) й один томик поезий виданий р. 1873, але зараз же таки самим автором викуплений і знищений.

Усі його статі визначають ся самостійністю висліду, любовію до свого предмету, вірою в засаду „ищите а обряцете“, прозоростію викладу і рішучостію виводів. Та коли сі прикмети виходять лише на добро в справах де йде о річ близьку, о власний очевидний досьвід і т. д., то в справах заплутаних, що опирають ся на суперечних жерелах, як історичні, або на дуже тоненьких тай ховекких процесях язикових, перероджуєсь рішучість автора в догматизм і длятого в усіх них подібуюмо: брак об'єктивної критики жерел й огляду на відповідну літературу, безоглядність у ставленю гіпотез і оперованє ними як певними фактами науковими. Цікава річ, що ті хороші прикмети й хиба научного методу Ом. Партицького виступають з рівною силою як і в послідних творах так вже в найпершій розправі „Червона Русь в часах предісторичних“. Як в р. 1864 одною мірою мірив Геродота, Йорнанца, Прокопія, Константина Багрянородного, так і в 30 літ пізнійше в Старинній історії Галичини. Як в р. 1863 уважав назву Гетів лише „варяшиною давних славянських назв: Генетів, Венетів, Антів, Вішидів, Вятичей (sic!) і т. д.“, як назву „Гунул“ ототожнив просто з назвою „Gētulus“, а назву „Червона Русь видів в назві „Σερβουλιανοί“ у Константина Багрянородного, так і в р. 1894 ототожнив грецьку назву Θρηξ (Θρηξ-) зі словом загально-славянським „чоловік“, стрел. чловѣкъ, при помочи пещасно

скомбінованого „чла+ік“. Та що він такі виводи робив в р. 1863, коли в повнім розцвіті стояла школа анатомістична Шляйхера (пор. Compendium його 4 Aufl. 1876) — се не дивниця; але що він робив таке саме в р. 1894, коли вже давно Лескин викрив факт діланя в розвою язиків певних сталих прав язикових (пор. його Die Declination im Slavischen und Germanischen 1879) — в значній частині певно й то є вплив його індивідуального характеру, але при тім безсумніву і гріх громади („среды“), серед котрої він жив і працював, бо вона ані не направила хибного догматичного методу, винесеного покійником зі школи, ані не вдержала його в звязку з поступом науки, що проявився по-за границями краю. Не дивниця отже, що його праці історичні й філологічні, на які він як на оригінальні найбільшу покладав вагу і надію, подибували в ученім світі дуже остру критику нпр. „Темні місця в Слові о полку Ігорев.“ в „Archiv für slavische Philologie 1884“, „Старинна історія Галичини“ в „Кієвській Старині“ сего року, критику о стілько заразом несправедливу, що вона не підносила по-за хибами й додатних сторін праць автора. Нпр. рецензент „Старинної історії Галичини“ не зазначає навіть вихідної точки Партицького до його дослідів і гіпотез с. е. велике число Славян, про яке говорять нам писателі східні й західні в половині першої тисячки літ по Христі, а котре прецінь не могло повстати ані в однім ані в двох ані в трьох віках, ані примандрувати нараз ніби десь з Азії. Мимо того отті праці оригінальні Партицького все таки важні для нас більше зводом материялу й духом самостійности та енергії чим своїми заключеннями. І се цілком не обнищає вартости наукової праці Ол. Партицького, бо як раз через студійоване чужих помилок доходить ся звичайно до правди.

Годить ся мнї відповісти тут ще на одно питанє, що мимо волї насуває ся при огляді діяльности Ом. Партицького а то: длячого Ом. Партицький не брав участі в політичній і практичній діяльности галицких Русинів, як небудь міг би був се в конституційній державі свобідно робити і як небудь та робота займала бодай на яквїсь час всіх визначнійших люлій Галицкої Русі, від часів відродженя аж до тепер? На питанє се тяжко певно відповісти посторонньому чоловікови. По всякій імовірности простосердечність і велика любов до правди покійника не надавалась до політичних подвигів іменно від імени мало з'організованих та економічно незавидно поставлених руских Галичан; може покійник не чув і відповідної сили в собі до праці політичної, а й тому яко чоловік щирий і не хапав ся за не своє діло; може не сподівався належних результатів з своєї політичної роботи; а може й його погляди на політичне значіве справи рускої, котрі — один раз всего публично, о скілько знаю — висловив в Правді за р. 1867 в статейці „Одповідь москов-

ським журналам“, відіграли значну ролю в виборі громадської праці покійника. „Русь не бажає ні політичного верховодства в світі славянським ні носить ся вона з думками о якійсь там самостійности державній. Історія лихолітя давньої дрібно-князівщини, історія бурливої козаччини суть достаточним, неспертим доказом, що Мала Русь власної окремої держави становити не може. Русь не уміла правити ся власними силами; при тім же й політичне роздроблене на частини нищило-б безпотрібно велику силу славянського організму. Русь отже власної держави, хоч би таку й отворити хотіли, цілком не бажає. О політичних виворотах на Малій Русі розсудно-мислячий чоловік і думати не може“ (стр. 159—160). Як бачимо, погляд сей оснований на досьвіді історичнім і то в части по вказівкам Історії Русі Богдана Ділицького, але хто зна, чи не мав впливу на его скристалізоване й досьвід щоденного сучасного життя рускої громади? Остаточно чи з сеї чи з тої причини станув Ом. Партицький оддалік від політичної роботи і хто зна, чи на разі бодай не „благую часть избра“. Память його роботи й його характеру позістане на все так прозоро-чистою, як була його особа за ціле житє.

Іван Копач.

